

Declarasion univarsałe de i deriti umani

Preànbolo

Considarà che el reconosimento de ła dinjità inerente a tuti i membri de ła fameja umana e de i só deriti, companji e inalienàbili, el costituise el fondamento de ła libartà, de ła justisia e de ła paze inte'l mondo;

Considarà che el desconosimento e el dispreso de i deriti umani i ga portà a ati de barbarità che i ofende ła cosienza de l'umanità, e che el rivar de un mondo ndove che i èsari umani i gode de ła libartà de paroła e de credo e de ła libartà da ła paura e da'l bezonjo el ze stà proclamà cofà ła pì alta aspirasion de l'omo;

Considarà ch'A ze indespensàbile che i deriti umani i sie protezesti da norme zurideghe, se A se vołe evitar che l'omo el sie costreto a recórar, cofà ùltima istansa, a ła rebelion contro de ła tirania e l'opresion;

Considarà ch'A ze indespensàbile promóvar el dezvilupo de raporti da amighi intrà Nasion;

Considarà che i pòpoli de łe Nasion Unie i ga reafermà inte ła Carta ła só fede inte i deriti umani fundamentali, inte ła dinjità e inte'l valor de ła parsona umana, inte l'eguajansa de i deriti de l'omo e de ła dona, e i ga desizo de promóvar el progresso sosiałe e un mejo tenor de vita in na pì granda libartà;

Considarà che i Stati membri i se ga inpenjà a perseguir, in cooarasion co łe Nasion Unie, el respeto e l'osarvansa univarsałe de i deriti umani e de łe libartà fundamentałe;

Considarà che na consesion comun de 'sti deriti e de 'ste libartà ła ze de ła màsima inportansa par ła piena realizasion de 'sti inpenji;

L'asemblèa zenaràłe

ła proclama

'sta declarasion cofà ideale comun par tuti i pòpoli e łe nasion, a'l fin che onji parsona e onji partision de ła sosietà łe gapie da mirar, tenjendo

'sta Declarasion senpre inamente, a promóvar co l'insenjamento e l'educasion a'l respeto de 'sti deriti e de 'ste libartà e traverso de mezure progresive, nasionałe e intarnasionałe, par seguràrghe reconosimento e osarvansa efetive, tanto par i pòpoli de i Stati Membri par primi, che par i pòpoli che i ze soto só jurizdision.

Artigoło 1

Tuti i èsari umani i nase libari e companji par dinjità e deriti. I ze dotài de rajon e de cosienza e i ga da comportarse intrà de łori co spirito de fradeti.

Artigoło 2

A onjun A ghe speta tuti i deriti e tute łe libartà presentài inte 'sta Declarasion, sensa nesuna distinsion, cofà de rasa, de cołor, de seso, de łengua, de rełijon, de opinion politega o de altra sorte, de orizene nasional e o social, de richesa, de nàsità o de altra condision.

Oltratuto, nesuna distinsion łà sarà fata drio el status politego, zuridego o internasionale de'l paeze o de'l teritorio da ndo' che na parsona łà vien, che'l sia indipendente, o soto amministrazion delegà, o mìa autònomo, o sojeto a łimitasion de sovranità, cuała che łà sipie.

Artigoło 3

Onjun el ga el derito a łà vita, a łà libartà e a łà segurità de łà só parsona.

Artigoło 4

Nesun el podarà èsar tenjù da sciavo o da servo; łà sciavitù e el marcà de sciavi i sarà proibii in tute łe maniere.

Artigoło 5

Nesun el podarà èsar meso soto tortura o a tratamenti o punision crudełe, dezumane o dezgradante.

Artigoło 6

Onjun el ga el derito, dapartuto, a'l reconosimento de łà só parsonalità zuridega.

Artigoło 7

Tuti cuanti i ze companji davanti a łà łeze e i ga el derito, sensa nesuna discriminasion, a łà stesa protesion da parte de łà łeze. Tuti cuanti i ga derito a na stesa protesion contro de onji discriminasion che łà ghe vaga contro a 'sta Declarasion, e cusì anca par onji istigasion a 'sta dita discriminasion.

Artigoło 8

Onjun el ga el derito a na efetiva posibilità de ricorso a tribunali competenti, contro de ati che no i rispeta i só deriti fondamentali reconosù da łà costitusion o da łà łeze.

Artigoło 9

Nesun el podarà èsar arestà, imprezonà o ezilià par arbitrio.

Artigoło 10

Onjun el ga el derito, in condision companja par tuti, a na udiensa justa e pùblega davanti de un tribunale indipendente e inparziale, par łà detarminasion de i só deriti, de i só doveri e anca de onji acuzasion criminali contro de lu.

Artigoło 11

Onji parsona acuzà de un crimene ò ze considerà inosente fin che òa só colpa òa sia stà provà par via legale inte un proseso pùblego ndo' che òa gapia vùo tute le garansie che le ghe voe par òa só defension.

Nesun el sarà condanà par un conportamento de comision o de omision che, inte'l momento de'l fato, no'l fuse considerà crimene drio el derito interno o drio el derito internasionale. Isteso, nesuna pena òa podarà èsar sentensià che òa sipie superior a cuefa che òa jera prevista inte'l momento de òa comision de'l crimene.

Artigoło 12

Nesun el gavarà da subir intarfarese arbitrarie inte òa só vita privà, inte òa só fameja, inte òa só caza, inte òa só corespondensa, e njanca da védare ofendesti el só onor e òa só reputasion. Onjun el ga el derito de èsar tutelà da òa leze contro de 'ste intarfarese o ofeze.

Artigoło 13

Onjun el ga el derito a òa libartà de móvarse e de abitar rento i confini de onji Stato.

Onjun el ga el derito de ndar via da onji paeze, fuse anca el suo, come anca de retornar a'l só paeze.

Artigoło 14

Onjun el ga el derito de cercar e de gòdar, rento de altri paezi, de aziò da le persecusion.

'Sto derito no'l podarà èsar invocà cuando che òa parsona òa sia par vero resercà par crimeni mia politeghi o par asion contro i fini e i prinsipi de le Nasion Unie.

Artigoło 15

Onjun el ga derito a na nasionalità.

A nesun A podarà èsarghe cavà par arbitrio òa só nasionalità e njanca el derito de muarla.

Artigoło 16

Òmani e fèmane òtemi i ga el derito de maridarse e de fondar na fameja, senza limitasion de rasa, nasionalità o refijon. I ga deriti conpanji revardo a'l matrimonio, durando el matrimonio e inte l'ato de òa só desolusion.

El matrimonio el podarà èsar fato soło che co'l libaro e pien consentir de i spozi promesi.

Òa fameja òa ze el nucleo naturale e fondamentale de òa società e òa ga el derito a èsar protejesta da òa società e da'l Stato.

Artigoło 17

Onjun el ga el derito de aver na propietà sua parsonale o in comun co altri.

Nesun el podarà èsar deprivà de ła só propietà par arbitrio.

Artigoło 18

Onjun el ga el derito a ła libartà de pensier, de cosiensa e de relijon; 'sto derito el ciapa rento anca ła libartà de muar relijon o credensa, e ła libartà de manifestar, izoładamente o in comun, in pùblego e in privà, ła propia relijon o ła propia credensa inte l'insenjar, inte'l prategar, inte'l culto e inte l'osarvansa de i riti.

Artigoło 19

Onjun el ga el derito a ła libartà de opinion e de espresion, ciapà rento anca el derito de no èsar molestà par ła só opinion, e cueto de cercar, otènjär e devulgar informasion e idèe co onji mezo e senza revardo par i confini.

Artigoło 20

Onjun el ga el derito a ła libartà de reunion e de asosiasion pasifega.

Nesun el pol èsar costrenzesto a far parte de na asosiasion.

Artigoło 21

Onjun el ga el derito de partesipar a'l governo de'l só paeze, sia par direto che par traverso de raprezentanti libaramente sielti.

Onjun el ga el derito de intrar a l'impiego pùblego de'l só paeze in condision companje par tuti.

Ła vołontà popolar ła ze el fondamento de l'autorità de'l governo; 'sta vołontà ła ga da ndar estarnà par traverso de efesion pariòdeghe e vere, fate co'l voto univarsale, companjo e segreto, o drio na prosedura de tenor gualivo de libara votasion.

Artigoło 22

Onjun, sendo membro de ła sosità, el ga el derito a ła segurità sosiale, e anca a ła realizasion par traverso de'l sforzo nasionale e de ła cooperasion internasionale e in figo co l'organizasion e łe resorse de onji Stato, de i deriti econòmeghi, sociali e culturali indispensàbiłi par ła só dinjità e a'l dezvilupo libaro de ła só parsonalità.

Artigoło 23

Onjun el ga derito al lavoro, a ła libara sielta de'l posto de impiego, a condision de lavoro juste e asetàbiłe e a ła protesion contra ła dezocupasion.

Onjun el ga, senza discriminasion, el derito a na retribusion companja par el medèzemo lavoro.

Onjun che'l lavoro el ga derito a na remunerasion justa e co sodisfasion che ła ghe segure a lu medèzemo e a ła só fameja de poder vivar co

dinjità umana e integrà, se ocor, da altri mezi de protesion sosiałe.

Onjun el ga derito de fondar sindacati e de farghe adezion par ła defension de i só intaresi.

Artigoło 24

Onjun el ga el derito de sponsor e de straviarse, ciapà rento donca anca na limitasion rasionałe de łe ore de łaoro e ferie pariòdeghe pagàe.

Artigoło 25

Onjun el ga el derito a un tenor de vita che’l baste a garantir ła safute e el ben èsar suo e de ła só fameja, co ocio partegołar par ła nutrision, el vestir, ła caza, e łe cure mèdeghe e i servisi sosiafi che i ocor; e el ga el derito a ła segurità in cazo de dezocupasion, małatia, invalidità, vedovansa, ansianità o par onji altro cazo de pèrdita de i mezi de susistensa par sircostanse independenti da ła só vołontà.

Ła maternità e ła infansia łe ga el derito a cure e asistense spesiałe. Tuti i putefi, nasesti inte’l matrimonio o fora, i ga da gòdar de ła stesa protesion sosiałe.

Artigoło 26

Onjun el ga el derito a l’istrusion. L’istrusion ła ga da èsar gratis almanco par cueło che’l revarda łe clase elementar e fundamentałe. L’istrusion elementar ła ga da èsar de òbligo. L’istrusion tècnega e profesionałe ła ga da èsarghe mesa a ła despozision de tuti e l’istrusion suparior ła ga da èsar guařiva e a ła portada de tuti drio el mèrito.

L’istrusion ła ga da èsar inderisà a’l dezvefupo pien de ła parsonafità umana e a’l renforso de’l respeto de i deriti umani e de łe libartà fundamentałe. Ła ga da promóvar ła comprension, ła tołaransa, ła amighità intrà de tute łe Nasion, i grupi rasiafi e rełijozi, e ła ga da jovarghe a l’òpara de łe Nasion Unie par el mantenjimento de ła paze.

I zenidori i ga el derito de priorità inte ła sielta de’l tipo de istrusion da darghe a i só fiofi.

Artigoło 27

Onjun el ga el derito de ciapar parte libaramente a ła vita culturałe de ła comunità, de gòdar de łe arte e de partesipar a’l progreso sientifego e a i só benefisi.

Onjun el ga derito a ła protesion de i intaresi morafi e matariafi che i vien da onji produzion sientifega, łetataria e artistega che’l gapia reałizà.

Artigoło 28

Onjun el ga el derito a un òrdene sosiałe e internasionałe ndo’ che i deriti e łe libartà presentài inte ‘sta Declarasion i pose èsar reałizài in pien.

Artigoło 29

Onjun el ga serti òblighi verso de la comunità, che là soło là só parsonafità là cata posibìle el só dezvilupo libaro e pien.

Inte l'ezersitar de i só deriti e de łe só libartà, onjun el pol catarse de fronte soło che chełe łimitasion che łe ze stabìlie da là łe ze par segurar el reconosimento e el respeto de i deriti e de łe libartà de i altri e par sodisfar łe nesesità juste de la morale, de l'òrdene pùblego e de'l ben èsar zenaràle inte na società democràtega.

'Sti deriti e 'ste libartà no i pol, inte nesuna maniera, èsar ezersitài in contrasto co i fini e i prensipi de łe Nasion Unie.

Artigoło 30

Njente rento de 'sta Declarasion el pol èsar intarpretà inte'l senso de comportar un derito de un Stato, grupo o parsona ch'A se voje, de ezersitar na atività o de conspir un ato mirà a la destrusion de calchedun de i deriti e de łe libartà cusì declarài.